

ЭРХТЭН ЭД, ЭС ШИЛЖҮҮЛЭН СУУЛГАХ ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү үнэлгээний ажлын гол зорилго нь Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн бүтэц, зохицуулалтуудыг шинээр боловсруулах, хуучин байсан Донорын тухай хуулийн зохицуулалтуудыг илүү боловсронгуй болгох, тодорхойгүй байгаа зүйл заалтуудыг шинээр тодорхой болгож, шинээр байгуулагдах Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах төвийн бүтэц, зохион байгуулалт, бүрэлдэхүүн төлөөллийг нарийн тусгах, эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах тусламж үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагуудыг оролцуулах, эмчилгээ үйлчилгээний шалгуур үзүүлэлт, арга аргачлал, журмыг гаргах нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх байдлаар боловсруулсан энэхүү хуулийн төслийн үр нөлөөг судлахад оршино.

Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал” /Цаашид “Аргачлал” гэх/-д заасны дагуу дараах үе шаттайгаар хийлээ. Үүнд:

1. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох
2. Хуулийн төслөөс үр нөлөөг тооцох
3. Урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах, хэрэгслэлийн дагуу үр нөлөөг тооцох
4. Үр дүнг үнэлэх, зөвлөмж өгөх

Хоёр. Хууль тогтоомжийн үр нөлөөг үнэлэх ажиллагаа

2.1. ХУУЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Монгол Улсын “Донорын тухай” хууль анх 2000 онд батлагдаж, 2012, 2015, 2018, 2021, 2022 онд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт орсон. Тус хуулиар хүний эрүүл мэндийг сайжруулах, амь насыг аврахын тулд хүмүүнлэг сэтгэлээр сайн дураараа цус, эд, эрхтэнээ үнэ төлбөргүй өгөх, амьд болон амьгүй донорын эс, эд, эрхтэнг шилжүүлэн суулгах эмчилгээний зорилгоор хэрэглэхээр авах, шинжлэх, боловсруулах, хадгалах, тээвэрлэх, шилжүүлэн суулгах, донорын үйлсийг таниулан ойлгуулах, түүнд иргэдийг татан оролцуулахтай холбогдсон харилцааг зохицуулж байна.

Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийг найруулах болсон шалтгаан нь анагаах ухааны практикт эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний шинэ технологи нэвтэрч эрчимтэй хөгжиж байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд хүн ам өсөн нэмэгдэхийн хэрээр иргэдийн дунд эрхтэн, эд, эс

шилжүүлэн суулгах эмчилгээ хийлгэх шаардлагатай эрхтэн тогтолцооны өвчин эмгэгтэй иргэдийн тоо нэмэгдэж байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд өвчлөл болон нас баралтын тэргүүлэх шалтгаанд зүрх судасны өвчлөл, элэг, бөөрний эмгэг, хорт хавдар, осол гэмтэл орж байна. 2018 онд шинэчлэгдэн батлагдсан Донорын тухай хууль болон дагаж мөрдөх журмуудыг хэрэгжүүлэх, үйл ажиллагааны явцад энэхүү хуулийг Цусны донорын хуулинаас салган биеэ даасан эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах хууль болгон өөрчлөн хамрах хүрээг өргөжүүлэх, энэхүү эмчилгээ үйлчилгээний нарийн төвөгтэй, онцлог зүйлсийг багтаасан эрх зүйн зохицуулалт хийх зайлшгүй шаардлага урган гарч байна.

Хуулийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт нь эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээг амьд болон амьгүй донороос хийх бөгөөд эдгээр эмчилгээ үйлчилгээг тус бүрд тодорхой бүлэг болгон хуулийн төсөлд оруулах юм. Учир нь эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний ерөнхий зарчим нь өвчин эмгэгтэй хүний өвдсөн эрхтэн, эд, эсийг эрүүл эрхтэн, эд, эсээр орлуулах, шилжүүлэн суулгаж эмчилгээ хийх боловч өөр өөрийн онцлог, биеэ даасан ялгагдах өвөрмөц арга барил, нарийн технологитой цогц үйл ажиллагаа байдаг билээ. Иймд бүлэг тус бүрт заагдсан заалтууд энэхүү нарийн асуудлуудын хооронд үүсэх харилцаа, учир холбогдлыг зохицуулах ёстой юм. Хуулийн төсөлд амьд болон амьгүй донорын насны хязгаарыг өргөтгөх, ТҮД-ын гэр бүлд үзүүлэх дэмжлэгийг тодорхой болгох, амьд донорын гэр бүлийн гишүүдийн донор болох боломжийг нэмэгдүүлэх, эрхтэн шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагаанд оролцож буй донор эмнэлэг болон эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмнэлгүүд, тэдгээрийн эмч, сувилагч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн ажиллах нөхцлийг дээшлүүлэх, дэмжих, эдийн засгийн хөшүүрэг цалин хөлс, илүү цагийн нэмэлт, урамшууллын тогтолцоог тодорхой болгох, эмнэлгээс гарч буй зардлыг тохиолдолд суурилсан тооцоо буюу гүйцэтгэлээр тооцоог улсын төсөв, ЭМД сангаас санхүүжүүлэх зэрэг үзүүлэлтүүдийг сонгож байна. Түүнчлэн тусламж үйлчилгээг илүү хүртээмжтэй болгох удирдлага зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгож шинэ түвшинд гаргах бөгөөд эдгээрийг өөрчлөлтүүдийг хуульд суулгаж өгч үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлж чадсанаар эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний бодит үр дүн, тоо, чанар улам дээшилж олон хүний амь нас эрүүл мэндийг аврах боломж нэмэгдэн, гадаад улс оронд энэ чиглэлээр эмчилгээнд явах иргэдийн тоо буурах, гадагш урсах мөнгөний урсгал буурна. Мөн шинэ тутам үүсэн хөгжиж буй үүдэл эсийг эс, эд нөхөн сэргээх эмчилгээнд ашиглах цаашлаад эс, эдийн банк байгуулах эс, эдийг хадгалах, өсгөвөрлөх, ургуулах, тохируулах инженерчлэл хийдэг болох юм. Ингэснээр одоогоор эмчлэгдэж чадахгүй байгаа олон өвчин эмгэгийг эмчлэхэд ашиглаж болох боломж бүрдэнэ. Клиник практикийн үр дүнд суурилсан судалгаа, шинжилгээг өргөжүүлэхэд хуулийн үр нөлөө ихээхэн ач холбогдолтой байх болно. Нөхөн үржэхүйн чиглэлд үр шилжүүлэн суулгах, тээгч эхийн талаар баримтлах бодлого, эрх зүйн харилцааг боловсронгуй болгож шинээр хуулийн төсөлд оруулан шийдвэрлэж үр дүн, ач холбогдол үр нөлөөг нь үнэлж тооцох юм.

2.2 Үр нөлөөг тооцох хэсэг

Хуулийн шинэ төсөлд санал болгож буй бүхий л асуудлууд нь үр нөлөөг тооцоход нэн чухал, салшгүй хэсэг байх ба хуулийн гол үзэл санаа нэмэлт өөрчлөлтүүд болон шинээр тусгагдаж буй зохицуулалтууд орсноор Амьгүй болон амьд донороос эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний цар хүрээ нэмэгдэж үйл ажиллагааны зохицуулалт, уялдаа холбоо улам боловсронгуй, илүү далайцтай болж хөгжсөнөөр эрхтэн, эд, эсийн тогтолцооны эмгэгийн эцсийн үе шатанд байгаа олон эмчлүүлэгчдийн амь нас, эрүүл мэндийг аврах бодит нөхцөл бололцоог нэмэгдүүлнэ. Ингэснээр одоогоор эх орондоо эмчилж чадахгүй байгаа олон эмгэг өвчинг эмчилдэг болох цаашлаад гадаад улс орон руу ийм төрлийн эмчилгээ үйлчилгээнд явах иргэдийнхээ явдал чирэгдэл, санхүүгийн болон сэтгэл санааны дарамтыг арилгаж гадагшаа чиглэсэн мөнгөний урсгалыг багасгана. Мөн эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний эрх зүйн орчин боловсронгуй болсноор манай улс руу энэ төрлийн эмчилгээ үйлчилгээг авах зорилгоор ирэх гадаад улсын иргэдийн тоо нэмэгдэх юм.

Түүнчлэн эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тусламж үйлчилгээнд оролцож буй эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүд ДЭМБ-аас дэвшүүлсэн (Resolution WHO 75. 2022) 11 зарчим болон 2018 онд шинэчлэгдэн батлагдсан Истанбулын тунхаглалын (Stanbul Decloration 2018) үзэл санааг үйл ажиллагаандаа баримтлан хуулийн хүрээнд, ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан ажил үүргээ гүйцэтгэнэ.

2.3 Үр дүнг үнэлэх

Хуулийн төслийн үр дүнг үнэлэх гол үзүүлэлт нь хууль хэрэгжиж энэхүү эмчилгээний үр дүнд олон зуун хүний амь насыг аварсан бодит тоон үзүүлэлт, амьдралын чанар нь дээшилсэн иргэд байх болно.

Гурав. Шалгуур үзүүлэлт

3.1. Зорилгод хүрэх байдал:

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн үзэл баримтлалтай танилцаж, үзэл баримтлал болон хуулийн зорилго түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийлээ.

Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн үзэл баримтлал, хуулийн бүтэц, зохицуулах зүйлийн хүрээ, агуулгад дүн шинжилгээ хийж үзвэл энэхүү хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх заалтад “Энэ хуулийн зорилт нь хүний эрүүл мэндийг хамгаалах, амь насыг нь аврах зорилгоор сайн дураараа эрхтэн, эд, эсээ үнэ төлбөргүй өгөх, шилжүүлэн суулгах зохицуулах үндсэн зорилготой байна. Хуулийн бүтэц нь нийт 5 бүлэг, 27 зүйл, 195 заалттай бөгөөд зохицуулах, хамрагдах хүрээг нарийвчлан тусгаж тэдгээрийн чиг эрх үүрэг, хариуцлагыг тус бүрт нь зааж өгсөн байна. Мөн хуулийн хүрээнд хийгдэх эмчилгээ, тусламж үйлчилгээний цар хүрээг өргөжүүлэн хөгжүүлэх боломжийг нээсэн бөгөөд эдгээрийг зохицуулах эрх зүйн баримт бичиг удирдамж, журам

боловсруулах заалтыг тусгасан байна. Эмчилгээ, тусламж үйлчилгээний үр дүн, мэдээллийг нэгтгэн мэдээллийн сан үүсгэх, бодит мэдээллээр мэргэжилтэн болон шийдвэр гаргачдыг хангаж байх тогтолцоог тусгасан байна.

3.2 Практикт хэрэгжих боломж:

Хуульд заасан зохицуулалтуудыг “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтээр шалган бодит байдалд харэгжих боломжтой эсэх, хэрэгжүүлэх субъектүүдэд ачаалал, бэрхшээл учруулах эсэх, учирч болох эрсдлийг бууруулах арга зам байгаа эсэхийг тодруулахыг зорилоо.

Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд энэ чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулдаг УНТЭ, ХСҮТ, УГТЭ, ГССҮТ, ЭХЭМҮТ болон эрхтэн, эд шилжүүлэн суулгах, нөхөн үржихүйн чиглэлээр үр шилжүүлэн суулгах эмчилгээ үйлчилгээ эрхэлж буй эмнэлгийн эмч, мэргэжилтнүүд болон тархины үхэл тодорхойлох багийн эмч нар, донор эмнэлгийн эрчимт эмчилгээ, харвалтын тасгийн эмч сувилагч нар, гадаад улс оронд мөн эх орондоо эрхтэн шилжүүлэн суулгуулсан иргэдийн төлөөлөлтэй уулзан санал хүсэлтийг авсан. Хуулийн төслийг боловсруулах ажлын хэсгийг ЭМЯ –ны дэргэд байгуулсан бөгөөд энэхүү ажлын хэсгийг дотор нь эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний ажлын дэд хэсгүүд болгон мэргэжил бүрээр Түүнчлэн хамтран ажилладаг гадаадын болон ОУ-ын байгууллагуудын эксперт, зөвлөх эмч, профессор, мэргэжилтнүүдийн зөвлөмжийг тусгасан болно.

Мөн холбогдох байгууллагуудын статистик мэдээ, хуульд оруулах нэмэлт саналуудад дүн шинжилгээ хийх замаар шалгасан болно.

Одоогийн байдлаар манай улсад Эрхтэн, эд шилжүүлэн суулгах эрх бүхий УНТЭ, ХСҮТ, ГССҮТ, ЭХЭМҮТ эмнэлгүүдэд бөөр, элэг, ясны чөмөгнөөс үүдэл эс, шөрмөс, ясны ялтас шилжүүлэн суулгах эмчилгээг амжилттай хийж гүйцэтгэн олон арван иргэдийнхээ амь нас, эрүүл мэндийг хамгаалж амьдралын чанарыг эрс дээшлүүлэн ажиллаж Монгол хүн эх орондоо дэлхийн жишигт нийцсэн эмчилгээ үйлчилгээг хүртэх боломжийг нэмэгдүүлэн ажиллаж байна. Түүнчлэн нойр булчирхай, зүрх шилжүүлэн суулгах мэс засал, нүдний эвэрлэг болон мезенхемийн гаралтай үүдэл эсийг эд эсийг нөхөн сэргээх эмчилгээ үйлчилгээнд хэрэглэх арга технологиудыг практик үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэхээр баг хамт олон байгуулагдан эмчилгээний заавар, удирдамж журмуудыг боловсруулан зохих байгууллагуудаар хэлэлцүүлэн батлуулж байна.

Монгол Улсын анагаах ухааны салбарт эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ эрчимтэй хөгжиж байна. УНТЭ-т 2006 онд анхны бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээг амжилттай хийснээс хойш өнөөдрийг хүртэл Монгол Улсын анагаах ухааны салбарт эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ эрчимтэй хөгжиж байна. УНТЭ-т 2006 онд анхны бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээг амжилттай хийснээс хойш 2023 оны 12 дугаар сарын 08-ны өдрийн байдлаар 250 иргэнд энэхүү эмчилгээг хийж гүйцэтгэсэн ба үүнээс 331 иргэнд амьд донороос, 41 иргэнд амьгүй донороос бөөр шилжүүлэн суулгасан, эмчилгээний үр дүн 93% байна.

УНТЭ-т Элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээг 234 хүнд (222 иргэнд амьд донороос, 12 иргэнд амьгүй донороос элэг шилжүүлэн суулгасан, эмчилгээний үр дүн 94%), ясны чөмөг шилжүүлэн суулгах эмчилгээг 32 хүнд амжилттай хийсэн бөгөөд үр дүн 87,6% байна.

Мөн амьгүй донороос авсан шөрмөс болон ясны ялтасыг ашиглан шөрмөс нөхөх, ясны дефектийг засах, арьс нөхөх мэс заслыг УНТЭ, ГССҮТ, ТТАХН эмнэлгүүдэд амжилттай хийгдэж байна. Цаашид эд шилжүүлэн суулгах эмчилгээг улам өргөжүүлэн зүрхний хавхлаг, судас шилжүүлэн суулгах эмчилгээг нэвтрүүлэхээр ажиллаж байна.

2018 оноос ХСҮТ-д элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээг хийж эхэлсэн бөгөөд 118 хүнд энэ эмчилгээг хийснээс 107 иргэнд амьд донороос, 11 иргэнд амьгүй донороос эмчилгээ хийж үр дүн 92% байна. Мөн 2022 онд Зүрх шилжүүлэн суулах , нойр булчирхай шилжүүлэн суулгах үндэсний багууд байгуулагдан бэлтгэл ажлаа ханган ажиллаж байна.

Эрхтэн шилжүүлэн суулгах өндөр өртөгтэй мэс засал эмчилгээний нэг тохиолдлын зардал нь ойролцоогоор 30 -130 сая төгрөг болдог ба 2017-2020 онд улсын төсвөөс санхүүжилт суулгаж өгсөн нь Эрхтэн,эд эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний цар хүрээ нэмэгдэхэд мэдэгдэхүйц ахиц гаргахад нөлөөлж байна.

Донорын тухай хууль амьдрал, практик үйл ажиллагаанд бодитоор хэрэгжиж үр дүн сайтай байгаа боловч энэ хугацаанд амьгүй донороос эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээг нэмэгдүүлэх, тархины үхэлтэй буюу амьгүй донорын үйл ажиллагааны эрх зүйн орчинг улам боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагатай байгаагийн зэрэгцээ амьд болон амьгүй донорын хүрэлцээг нэмэгдүүлэх, амьд донор түүний реципиентийн нийгмийн халамжид анхаарал хандуулах мөн амьгүй донороос эрхтэн эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний үеийн зардал санхүүжилтийг гүйцэтгэлээр нь шийддэг болох энэ үйл ажиллагаанд оролцож буй донор эмнэлэг, эмч, сувилагч, эмнэлгийн ажилтнуудын цалин хөлс, илүү цаг, урамшуулалын асуудлуудыг цогцоор шийдэх, эс, эд, эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээний талаарх нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангийн цахим технологийг бий болгох тогтмол үйл ажиллагааг хангах журам гаргах нөхцлийг бүрдүүлэх зэрэг шаардлага байгаа болно. Түүнчлэн амьгүй донороос авч болох эрхтэн, эд, эсийн тоо олшрох түүнийг хэрэглэж нэгэн зэрэг олон хүн ам насыг аврах, амьдралын чанарыг дээшлүүлэх, ажил төрөлдөө эргэн орох, нийгэмдээ идэвхтэй байр суурийг эзлэх боломжийг бүрдүүлэх нь боломжийг нээж өгөх харилцааг зохицуулах нь энэ хуулийн гол зорилго байх юм.

Өнөөгийн байдлаар УНТЭ, ХСҮТ, ГССҮТ, ЭХЭМҮТ нь хамтран болон бие даасан байдлаар бөөр болон элэг шилжүүлэн суулгах эмчилгээг хийж гүйцэтгэж байгаа бөгөөд эдгээр эмнэлгүүдийн тухайн чиглэлд ажиллаж байгаа эмч, мэргэжилтэн, сувилагч нар өөрсдийн үндсэн ажлын зэрэгцээгээр эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах маш нарийн төвөгтэй, хэцүү эмчилгээ үйлчилгээг анх хийж эхэлсэн цагаасаа хавсран гүйцэтгэж цаг наргүй, идэвхи зүтгэл гарган ажиллаж ирсэн. Энэ байдал нь эмч, мэргэжилтэн, сувилагч, үйлчлэгч нараас гадна тухайн

эмнэлгийн зохион байгуулалт, санхүү, удирдлага, менежментэд хүртэл хүндрэл учруулдаг. Гэсэн хэдийч эдгээр эмнэлгүүдийн удирдлагын баг, эрхтэн, эд шилжүүлэн суулгах багууд, эрчимт эмчилгээний тасаг маш их ачааллыг үүрэн өдий хэмжээнд хүрч олон зуун иргэдийнхээ амь, нас эрүүл мэндийг сахин хамгаалсар байна. Цаашлаад УГТЭ болон УНТЭ-ийн хамтарсан Зүрх шилжүүлэн суулгах үндэсний баг, нойр булчирхай шилжүүлэн суулгах багууд энэхүү үйл ажиллагаанд хамтран оролцох цаг мөч ойртсоор байна. Эдгээр нь уг үйл ажиллагааг улам нарийн зохион байгуулалт, эдийн засаг санхүүгийн чадамж, тоног төхөөрөмж багаж хэрэгслэлийн хангамж, хүний нөөцийн бэлэн байдлыг бодлогоор зохицуулах шаардлагатай байгааг илтгэнэ.

Манай улсад эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээг дэлхийн 90 гаруй улс оронтой мөр зэрэгцэн анагаах ухааны үсрэнгүй хөгжлийн үе шатыг түчээлэн хөгжүүлж яваа хөгжиж буй орон билээ. Бид бусад улс орнуудын нэгэн адил эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээг амьд болон амьгүй донороос эрхтэн, эд, эс аван эмчилгээ үйлчилгээгээ гүйцэтгэж байна. НҮБ болон ДЭМБ-аас өөрийн гишүүн орнуудад тэр дундаа ямар нэг хэмжээгээр эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээг хийж гүйцэтгэж буй улс орнуудад өгдөг заавар, зөвлөмж нь энэхүү эмчилгээг аль болох амьгүй донороос авсан эрхтэн, эд, эсийг ашиглаж байх ёстой гэж зөвлөдөг. Манай улс энэхүү зөвлөмж, зааврийг мөрдлөгө болгон ажиллаж Амьгүй буюу Тархины үхэлд хүрсэн иргэдийнхээ эрхтэн, эд, эсийг эмгэг өвчтэй, өвчнийхөө төгсгөлийн үед орсон иргэдийнхээ амь нас, эрүүл мэндийг аврах боломжийг нэмэгдүүлэхээр ажиллаж байна. Энэ үйл ажиллагаанд манай Донор эмнэлгүүд УГТЭ, ГССҮТ, УНТЭ, УХТЭ маш их идэвхи чармайлттай ажиллаж ирсэн. Цаашид бид аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, БОЭТ, дүүргийн эмнэлгүүд болон бусад томоохон улсын болон хувийн хэвшлийн эмнэлгүүдийг Донор эмнэлэг болгох буюу тухайн эмнэлэгт Тархины үхэл тодорхойлох багийг байгуулан улс орон даяараа сүлжээ үүсгэн ажиллах бэлтгэл ажлуудаа хангаж байна. Үүний тод жишээ Өвөрхангай аймгийн БОЭТ, Дархан хотын нэгдсэн эмнэлэгт ТҮТБ байгуулагдсан бөгөөд цаашлаад Дорнод, Өмнөговь, Ховд, Орхон аймгууд УБ хотын СХД, СБД, БЗД -ийн нэгдсэн эмнэлгүүдийг Донор эмнэлэг болгох үйл явц эхэлсэн билээ. Энэхүү үйл ажиллагааг ЭМЯ, ЭМХТ болон УБ хотын ЭМГ, аймгуудын эмнэлгүүдийн удирдлага дэмжин тусалж хамтран ажиллаж байна. 2023 оны байдлаар нийт 16 эрүүл мэндийн байгууллагад Тархины үхэл тодорхойлох баг байгуулагдан ажиллаж байна. Улсын хэмжээнд Амьгүй донорыг илрүүлэх, гэр бүлээс зөвшөөрөл авах, амьгүй донороос эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээ, тусламж үйлчилгээний нэгдсэн сүлжээ, тогтолцоо үүсэх үндэс суурь бүрэлдэж байна.

Энэхүү өргөн цар хүрээг хамарсан, нарийн төвөгтэй ажлыг зохицуулан зохион байгуулах алба түүний статус, хүний нөөц, техник тоног төхөөрөмжийн хангалт, цалин хөлсний асуудлыг энэхүү хуулийн төсөлд тусган оруулж байна.

МУ-ын Засгийн газрын 2020-2024 оны мөрийн хөтөлбөрт Эрхтэн шилжүүлэн суулгах үндэсний төв байгуулна гэж заасан байгаа бөгөөд энэхүү төв байгуулагдснаар хуулийн төсөлд тусгагдаж орсон маш олон асуудлуудыг цогцоор нь шийдвэрлэх боломж бүрдэх юм.

Иймд Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хууль батлагдснаар энэ салбарын хөгжлийн цоо шинэ үе шат эхлэх бөгөөд илүү чанартай, үр дүнтэй, хүртээмжтэй болж үйл ажиллагаа илүү эрчимжиж, хэрэгжилт сайжиран олон элэг нэгт Монгол ахан дүүсээ үхлийн аюулт өвчнөөс амь нас, эрүүл мэндийг сахин хамгаалж сэтгэл санаа, санхүүгийн нүсэр их дарамтаас гаргах болно.

3.3 Ойлгомжтой байдал:

Ойлгомжтой байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хууль нь бие даасан санаа бүрийг тусгай зүйлд тусгаж, заалт нь нэг өгүүлбэрээр илэрхийлэгдсэн, төслийн бүтэц нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 28.3-т заасанд нийцсэн байна.

Мөн хууль нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх, үүнд хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хэл зүй, найруулгын нийтлэг шаардлагад нийцсэн байна.

Хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөд ирүүлсэн саналд шүүлт хийж үзвэл мэргэжлийн байгууллагаас ирүүлсэн нэр томьёо, хэллэгийг хуульд тусгасан байх бөгөөд хуулийн бичвэрийн томьёоллын ойлгомжтой байдлыг сайжруулах талаар тусгайлан ирүүлсэн санал байхгүй байна.

3.4. Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал

Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн төслийн саналыг ЭМЯ-ны хэмжээнд энэ чиглэлийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг эмч, мэргэжилтэн, эрдэмтэн багш, профессоруудаас бүрдсэн томоохон ажлын хэсэг байгуулагдан 4 дэд хэсэгт орж чиглэл тус бүрээр хуулийн төслийг боловсруулан ажилласан болно. УНТЭ, ХСҮТ, УГТЭ, УХТЭ, ГССҮТ, ТТАХНЭ, ЭХЭМҮТ, Үр шилжүүлэн суулгадаг эмнэлгүүдийн удирдлага болон эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах болон тархины үхэл тодорхойлох багийн эмч нар, донор эмнэлгийн эрчимт эмчилгээний тасгийн эмч сувилагч нар, гадаад улс оронд болон эх орондоо эрхтэн шилжүүлэн суулгуулсан иргэдийн төлөөлөлтэй уулзаж, санал, хүсэлтийг авсан. Түүнчлэн хамтран ажилладаг гадаадын болон ОУ-ын байгууллагуудын эксперт, зөвлөх эмч, профессор, мэргэжилтнүүдийн зөвлөмжийг тусгасан болно.

“Донорын тухай хууль” 2018 онд шинэчлэн батлагдаж түүнийг хэрэгжүүлэх, дагаж мөрдөх журмуудын хэрэгжилтийг хангах явцад гарч байсан санал, дүгнэлт, бодит амьдрал, үйл ажиллагааны явцад тохиолдсон асуудал, хүндрэлтэй байдлуудыг шийдэх болон шинэ тутам үүсэн хөгжиж байгаа эд болон эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний талаар хуулийн төсөлд цоо шинээр боловсруулан мэргэжилтнүүдийн санаа оноо, бодол оюун ухааныг тусгасан. Донорын тухай хууль маань тухайн үеийн хэрэгцээ шаардлагыг зохицуулж байсан боловч цагийн аясаар Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай бие даасан хууль байх хэрэгтэй болсон нь амьдрал практик үйл ажиллагааны явц харуулж байна. Иймд энэхүү хуулийн төсөл нь мэргэжлийн

зүгээс хүлээн зөвшөөрөгдсөн, практик үйл ажиллагаанд илүү нийцсэн баримт бичиг болно. Дэлхийн 90 гаруй улс оронд эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээ, тусламж үйлчилгээг үзүүлдэг бөгөөд эдгээр орон бүрт уг үйл ажиллагааг зохицуулах биеэ даасан эрх зүйн акт буюу хуультай байна.

3.5 Зардал –Зардлын тооцоог Хавсралт 4 дагуу хийсэн болно.

3.6 Харилцан уялдааг хангасан байдал:

Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хууль нь харилцан уялдаа холбоог хангасан байдлыг энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийж үзэхэд хуулийн зүйл заалт өөр хоорондоо болон Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээнүүд болон бусад хуультай уялдсан байна. Харин хуулийн төслийн зохицуулалтыг тодруулах, хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор зарим нэг нэмэлт зохицуулалтыг тусгах шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах, өргөн мэдүүлэх журмын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.10 дахь хэсэгт заасны дагуу Донорын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлтэй холбогдуулан Донорын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Эрүүл мэндийн тухай хууль, Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хууль, Гэр бүлийн тухай хууль, Харьяатын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах шаардлага үүснэ. Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1.1, 29.1.5, 29.1.7, 29.1.10-т болон Аргачлалын 4.10-т заасан шаардлага, шалгуурын дагуу үнэллээ:

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан эсэх:

Д/д	Шалгах асуулт	Шаардлагыг хангасан эсэх
1	29.1.1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх	Үндсэн хуульд заасан зарчмыг хангахад чиглэсэн бөгөөд ямар нэгэн байдлаар зөрчилдөөгүй байна.
2	29.1.5. зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх	Төслийн зүйл, хэсэг, заалт хоорондоо зарчмын томоохон зөрчил байхгүй байна. Харин зарим нэг тодруулах, уялдааг хангах, сайжруулах шаардлагатай асуудлыг үнэлгээний Зөвлөмж хэсэгт тусгасан болно.
3	29.1.7. бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэг болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх	Энэхүү хуулийн төсөлд зүйл, заалт хооронд эшлэл хэрэглэсэн байна. Иймд хуулийн төслийн зохицуулалтын өөрчлөлт, засварыг харгалзан, эшлэлийг нягтлах нь зүйтэй байна. Энэ хэсэгт хуулийн төслийг сайтар

4	29.1.10. шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх	Тус хуулийн төслийг дагаж нэмэлт, өөрчлөлт оруулах 19 хуулийн төсөл, 1 УИХ-ын тогтоолын төслийг боловсруулсан байна. Сангийн яамны саналын дагуу Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг хасах нь зүйтэй байна.
---	--	--

Аргачлалын 4.10-т заасан шалгуурыг хангасан эсэх:

Д/д	Асуулт	Хариулт	Дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хуулийн төслийн зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тусгагдсан зорилтыг бүрэн хангаж байна.
2	Хуулийн төслийн “Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх	Тийм	Энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлд нэр томъёог Тайлбар хэлбэрээр туссан байна. Мөн хуулийн төслийн хэлэлцүүлэг болон төсөлд ирүүлсэн саналаас үзэхэд “мэргэжлийн байгууллага”, “ ” зэрэг нэр томъёог найруулга, бичвэрийн томъёоллын хувьд ойлгомжтой болгох шаардлагатай
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Дүн шинжилгээний хүрээнд зарчмын зөрүүтэй ямар нэгэн асуудал илрээгүй бөгөөд тодруулах, нэмэлт хийх шаардлагатай зохицуулалт байна.
5	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх	Тийм	Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлд тусгасан агуулга нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн

			30.1 дэх хэсэгтэй нийцэж байгаа эсэхийн нягтлах,
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх	Тийм	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэгч субъектүүдийн эрх үүргийг ялган тодорхойлсон байна.
7	Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх	үгүй	Хуулийн хэрэгжилтийг ханган ажиллах явцад шаардлагатай нэмэлт зохицуулалт гарч болох талтай.
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх	Үгүй	Хяналтаар ямар нэгэн зөрчилтэй зохицуулалт илрээгүй.
9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх	Тийм	Энэхүү зохицуулалтыг нарийвчлан тодорхой зарчмыг тогтоосон байна.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх	Тийм	Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуульд “шүүх шинжилгээний хийх эрх” олгох, сунгахад төлөх тэмдэгтийн хураамж болон зарим төрлийн шүүх эмнэлгийн шинжилгээнд тэмдэгтийн хураамж авах зохицуулалтыг тусгасан.
12	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх	Тийм	Хуулийн төсөлд тусгасан хязгаарлалт нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцсэн, хуульд заасан зайлшгүй бөгөөд хүний хууль ёсны ашиг сонирхлыг хуулиас гадуур хөндөхгүй байх нөхцөлийг тусгасан байна.
13	Хуулийн төслийн зүйл, заалт жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх	Тийм	Хуулийн төсөлд тусгайлан зохицуулалт тусгагдаагүй бөгөөд энэ асуудлыг Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийн хүрээнд зохицуулах боломжтой.
14	Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий	Үгүй	Хуулийн төслийн тусгагдаагүй болно.

	болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх		
15	Хуулийн төсөлд авилга, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	Үгүй	Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээ үйлчилгээний Ёс зүйн удирдамж, ДЭМБ-ын 11 зарчим зэргийг баримталж ажиллах ёстойг зааж тусгасан.
16	Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Тийм	Тухайн хуулийг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг Эрүүгийн хууль, Төрийн албаны тухай хууль болон энэ хуулиар зохицуулсан байх тул нэмэлтээр оруулах шаардлагагүй байна.

ДӨРӨВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

Энэхүү үр нөлөө тооцох үнэлгээг Эс, эд, эрхтнийг шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах албанд донор эмнэлгүүд болон эрхтэн,эд эс шилжүүлэн суулгах төв, багуудаас ирүүлсэн саналуудыг үндэслэн хийлээ.

Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хууль нь дэвшүүлсэн зорилгоо хангах эсэх, практикт хэрхэн хэрэгжих эсэх, бусад хуулиудтай хэрхэн уялдсан, хуулийн найруулга, хэл зүй ойлгомжтой эсэх гэсэн шалгуур үзүүлэлт тус бүрийн дагуу хийсэн үнэлэлтийг нэгтгэн дараахь **Дүгнэлтийг** хийж, **Зөвлөмж** боловсрууллаа.

ДҮГНЭЛТ

- **Зорилгод хүрэх байдал:** Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн төсөл нь үзэл баримтлалд тусгагдсан зорилтуудыг хангахад чиглэсэн, холбогдох зохицуулалтыг тусгасан байна. Зохицуулалтыг илүү нарийвчлах, хэрэгжих боломжийг нь нэмэгдүүлэх зорилгоор зарим нэг нэмэлт зохицуулалтыг тусгах шаардлагатай байна.

- **Практикт хэрэгжих боломжийг хангасан байдал:** Монгол Улсын анагаах ухааны салбарт эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээ, үйлчилгээ эрчимтэй хөгжиж байна. Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хууль амьдрал, практик үйл ажиллагаанд бодитоор хэрэгжиж үр дүн сайтай байх нь энэ хугацаанд амьгүй донороос эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээг нэмэгдүүлэх, тархины үхэлтэй буюу амьгүй донорын үйл ажиллагааны эрх зүйн орчинг улам боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагатай байгаагийн зэрэгцээ , зохион байгуулалтыг улам боловсронгуй болгох ,эрхтэн эд,эсийг шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах албаны статус, үйл ажиллагааны чиг үүрэг,

эрхийг илүү тодорхой болгох, донорын үйл хэргийг олон түмэнд илүү ухамсарлуулан ойлгуулах, амьгүй донорыг илрүүлэх бодит донор болгох үйл ажиллагааны нэгдсэн сүлжээ бий болгох, үндэсний хэмжээний хүлээх жагсаалт бий болгож эд, эрхтэн хуваарилах асуудлыг олон улсын жишигийн адил илүү шудрага ил тод болгох, эмчилгээний үр дүнг тооцох хянах, дата мэдээллийн нэгдсэн бүртгэл мэдээний сан бий болгох явдал юм. Мөн амьд донор түүний реципиентийн болон эмч, мэргэжилтний нийгмийн халамжид анхаарал хандуулах шаардлагатай байна.

- **Ойлгомжтой байдал:** Донорын тухай хууль батлагдаад 5 жил 9 сарын хугацаа өнгөрч байна. Донорын тухай хууль нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23, 26, 29, 30 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан хэлбэрээр боловсруулагдаж байсан бөгөөд Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн төслийг Донорын тухай хуульд байсан эс, эд, эрхтэн шилжүүлэн суулгах хэсгийг авч өнөөгийн нөхцөл шаардлагад нийцүүлэн өөрчилсөн бөгөөд харин цоо шинээр орж ирж буй эс, эд, үр шилжүүлэн суулгах талын зохицуулалтуудыг ойлгомжтой байдлаар боловсруулан оруулсан.

- **Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал:** “Донорын тухай хууль” 2018 онд шинэчлэн батлагдаж түүнийг хэрэгжүүлэх, дагаж мөрдөх журмуудын хэрэгжилтийг хангах явцад гарч байсан санал, дүгнэлт, бодит амьдрал, үйл ажиллагааны явцад тохиолдсон асуудал, хүндрэлтэй байдлуудыг шийдэх зорилгоор энэхүү нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оруулан одоо 2022 оны УИХ-ын Хаврын ээлжит чуулганаар хэлэлцэгдэн батлагдсан бөгөөд энэхүү хуулиас Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн төслийг биеэ даасан хууль болгон боловсруулсан болно. Энэхүү хуулийн төсөл нь ЭМЯ-аас томилон байгуулсан ажлын хэсгээс мэргэжил тус бүрийн ажлын дэд хэсгээр хэлэлцэгдэн боловсруулагдаж зохих мэргэжлийн зөвлөл, хуулийн зөвлөгөө, олон нийтийн санал бодлыг тусгасан болно. Иймд хуулийн төсөл нь нь мэргэжлийн зүгээс хүлээн зөвшөөрөгдсөн, практик үйл ажиллагаанд илүү нийцсэн баримт бичиг болно.

- **Харилцан уялдааг хангасан байдал:** Хуулийн зүйл, заалт өөр хоорондоо болон Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хууль тогтоомжтой зөрчилдөөгүй, үүрэг хүлээсэн байгууллага, албан тушаалтны чиг үүрэгт давхардал үүсээгүй байна.

ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү үр нөлөөг тооцох үнэлгээг Эрхтэн, эд, эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээний тухай хуулийн үзэл баримтлалын хүрээнд хийлээ.

Үнэлгээнд хуулийн үзэл баримтлалаас гадна эрх бүхий байгууллагуудаас энэхүү хуулийн хүрээнд зохицуулах харилцаатай холбогдуулан батлан гаргасан журам, заавар, стандарт, стандарт тоон үзүүлэлтүүд, тайлан мэдээлэл, холбогдох хууль тогтоомж, тэдгээрийн албан ёсны болон албан бус тайлбарууд зэрэг олон нэмэлт материалыг ашигласан болно. Харин хуулийн зохицуулалтыг

тодруулах, хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор зарим нэг нэмэлт зохицуулалтыг тусгах шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна. Үүнд:

1. Хүүхдэд эс ,эд, эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээг Монгол улсад үнэ төлбөргүй болгох; **(Эрүүл Мэндийн Даатгалын тухай хуулийн 6.1.5-д заасны дагуу)**
2. Тархины Үхэлтэй Донор болсон гэр бүлд оршуулгын зардалд нэмж Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин өсгөсөнтэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн дэмжлэгийг бэлэн бус байдлаар оршуулгын дэмжлэг болгон өгдөг болгох. Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр тэтгэмжийн тухай хуулийн 7 дугаар бүлгийн 20 дугаар зүйлд нэмэлт оруулах замаар;
3. Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэнтэй гэр бүл болж 2 ба түүнээс дээш жил хамтран амьдарсан тохиолдолд бие биедээ донор болох боломжтой болох талаар шинээр тусгаж оруулах;
4. ЭШС эмчилгээнд орох гэж буй эмчлүүлэгчийн амьд донор болох боломжийг өргөжүүлэх талаар нэмэлт оруулах: Реципиентийн ураг төрөл талаас донор болж болох талтай байгаа тул үүнд зохицуулалт хийх; /
 - 1.Хүргэн бэр
 2. Хүргэн бэрийн хадам аав,ээж,төрсөн ах,эгч дүү нар/
5. Хуулийн 12.1 заасан заалтын дагуу Донор болох хүсэлтээ илэрхийлсэн тохиолдолд Донорын картны тэмдэглэгээ хийх журмыг тодорхой зааж өгөх. Цахим карт болгох.
6. Нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн сан байгуулж ажилуулах талаар журам боловсруулж батлах тухай заалтыг нэмэх;
7. Эс, эд шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааны талаар дэлгэрэнгүй нэмэлт заалт оруулах; / үүдэл эс болон эдүүд шилжүүлэн суулгах /
8. Эс, эдийн банк байгуулах тухай заалтыг шинээр нэмэх;
9. Донорын зөвшөөрлийн маягт, карт хэвлүүлэх, зөөвөрлөх, түгээх зардлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар тусгаж өгөх;
- 10.Дархлаа дарангуйлах эмийн төсвийн санхүүжилтийг улирал тутам зохицуулах арга замыг тусгах;
- 11.Тархины Үхэлтэй Донор илрүүлэх үйл ажиллагааны үед болон Тархины Үхэлтэй Донороос эрхтэн шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааны зардлыг Амьд Донороос эрхтэн шилжүүлэн суулгах зардлаас тусад нь Улсын төсөвт суулгуулах талаар нэмэлтээр оруулах /Учир нь Тархины Үхэлтэй Донор байнга яаралтай шөнийн цагаар тохиолддог ба хэзээ Донор бэлэн болох нь тодорхойгүй тул донор эмнэлгийн эмч, сувилагч, багийн гишүүд цаггүй ажилладаг/;
- 12.Донор эмнэлгээс гарч буй зардал болон донор эмнэлэгт шаардлагатай тоног төхөөрмжийн санхүүжилтийг зохицуулах арга замыг тусгах;
- 13.Эрхтэн шилжүүлэн суулгах эрх бүхий эмнэлэг нь Амьд Донороос ЭШС эмчилгээнд орох өвчтөний хоорондын хамаарлын болон бусад холбогдох материалыг ЭЭЭШСҮАЗА-нд 14 хоногийн өмнө өгч шалгуулан зөвшөөрөл авах талаар шинээр тусгаж оруулах;
- 14.Гадаадад эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээ хийлгэх иргэд ЭЭЭШСҮАЗА-нд бүртгүүлсэн байх талаар нэмэлт оруулах;

15. Эс, эд, эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээ нь маш нарийн төвөгтэй, олон үйл ажиллагааны нийлбэр болж улам өргөжин тэлж, хөгжиж байгаа бөгөөд эдгээр харилцааг зохицуулан зохион байгуулах албаны талаар оруулах.

- О -